జీవన ప్రహసనం

"ఈరోజు కథ ఆహా, ఏం జెప్పూదు సామీ! వింటా వింటా జనమంతా అట్లనే బొమ్మలైపోయినారనుకోండి!" అన్నాడు పినపెద్ద వెంకటాద్రినాయుడు.

"అవునా! అట్లాగా? అంత బాగుందా?" అన్నారు హరినారాయణశర్మ భాగవతారుగారు.

"మెల్లిగా అడగొద్దండి సామీ! మాటమాటా వజ్జరపు తునక మాదిరిగా రాలిపోయిందను కోండీ! నేను మెరమెచ్చుల కోసరం యిట్లా చెప్తావుండా ననుకుంటారేమో! ద్రవుపదమ్మ మీదొట్టు. అదేం లేదు. నా హయాంలో యిది యిరవైరెండో భారతం. నాకు దెల్సి రాజసూయం జెప్పినోళ్ళుండారు. వస్త్రాపహర్ణం చెప్పినోళ్ళుండారు. విషనీళ్ళు చెప్పినోళ్ళుం దారు. అయితే పాచికలాటను పట్టుకొని యింత పట్టుగా, పసందుగా చెప్పినోళ్ళెవరూ లేరు..."

"మంచిదయ్యా నాయుడూ! నాకేమో ఆదినుంచీ బెరుకు బెరుగ్గానే వుంది. ఎందుకంటే మాట్లాడ్డంలో మా యాసవేరు. మీ యాసవేరు. నా ప్రసంగం ఈవైపు వాళ్ళకి అర్థం గాకపోతే యెంత గొంతు జించుకుని ఏం లాభం? పోనీలే, నువ్వు నీ మనసులోని మాట చెప్పేశావు గనుక నా కిప్పుడు ఏనుగెక్కినంత సంబరంగా ఉంది. అయితే పాచికలాటను గురించి యింతగా నొక్కి చెప్పడం నీకు కాస్త ఆశ్చర్యంగానే ఉండొచ్చు. అందుకు నా కారణాలు నాకున్నాయిలే! చెబుతానుగానీ, నువ్విలా కూచో, నేను పెరట్లోకి వెళ్ళి కాస్త పాద ప్రక్షాళనం అదీ కావించుకొచ్చేస్తాను."

"అట్లనే సామీ!" అంటూ వెంకటాద్రినాయుడు నడవలోని కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. జరీ కండువా వంకీకి తగిలించి, పట్టు పీతాంబరం విప్పి మామూలు పంచెకట్టుకుని హరినారాయణ శర్మగారు పెరట్లోకి వెళ్ళారు.

ఎండల వూపు హెచ్చి, బావుల్లో నీటిమట్టం క్రుంగి, చెట్లన్నీ ఆకులు రాల్చుకుని, రైతులు ముంగారు వానలకోసం యెదురు చూచే రోజుల్లో మహా భారత యజ్ఞాలు జరగడం మామూలు. అపరాహ్ణాల్లో 'పగటికథ', రాత్రుల్లో వీధి నాటకం. భారత యుద్ధంలా యిదీ పజ్జెనిమిది రోజుల తతంగం! అయితే ఒకటి. భారతకథ ఎవరికీ తెలియదని? అక్షరం ముక్కరాని అవ్వ నడిగినా చెబుతుంది. జాతి జీవనంలో జతించిపోయి, ఆబాలగోపాలానికీ సుపరిచితమైన ఒక పురాణ గాథను మళ్ళీ ఒకసారి చెప్పి శ్రోతల్ని మెప్పించాలంటే, ఆ వ్యక్తి యెలాంటివాడై ఉండాలి. పాండిత్యం, లోకజ్ఞత, సమయస్ఫూర్తి, సంగీతంలో అభినివేశం, హాస్య చతురత మొదలుగాగల అర్హతలెన్నో కలిగి ఉండాలి. మీదు మిక్కిలి ధర్మ సందేహాలు నివారించడం, ధర్మ సూక్ష్మాలు వివరించడం చాలా ముఖ్యం. అలాంటి భాగవతారుకోసం వాకబుచేస్తూ రావడంలో తొలిసారిగా హరినారాయణశర్మగారి పేరు వెంకటాద్రినాయుడి చెవిలో పడింది. అయినా నిగ్గదీస్తేగాని నిజం తెలియదు గదా! అందుకని 'ఓయబ్బ! నేనింతప్పటి నుంచీ భారత పురాణాలు వింటానే ఉంటిని. ఏర్పేడు సుబ్బరామ దాసు కన్నానా? సంతపేట తిరువేంగడ దాసుకన్నానా? సోంపల్లి సూర్నాయణ శాస్త్రుల కంటేనా? నువ్వు చెప్పే ఆయన వాళ్ళకంటే ఏం పొడిచేసినాడో?' అంటూ

ముదలంకించుకున్నాడు నాయుడు. అవతలివ్యక్తికప్పుడు తన డిపాజిట్టు నిలుపుకోవలసిన అవసరం ఏర్పడింది. 'చూడయ్యా నాయుడూ! హరినారాయణ శర్మగారు నాకేమైనా చుట్టమా! కాదే? కానీ చక్కెరదిని చేదనవచ్చునా. అందుకు జెప్పినానేగానీ, ఆయన తరఫున వకాలత్తు పుచ్చుకోవలసిన పని నాకేముంది? అయినా మల్‌గూబా మామిడిపండు మాధుర్యాన్ని వర్ణించి ఏం లాభం? ఒకసారి తినిచూస్తే తెలుస్తుంది. నువ్వెప్పుడైనా ఆదిభట్ల నారాయణదాసు పేరు విన్నావా. హరికథా పితామహుడని ఆయనకు బిరుదు. ఆయన మీసాలు పెంచిన హరిదాసు. మరైతే శర్మగారేమో మీసాలు లేని ఆదిభట్ల నారాయణదాసు. ఇదీ సంగ్రహంగా ఆయన పరిచయం. మరింత వివరంగా చెప్పమంటావేమో! నేనందుకూ సిద్ధమే! హరినారాయణశర్మగారు గండపెండేరాలు తొడుక్కోడు. సింహ తలాటపు మురుగులు వేసుకోడు. వ్రేలి వ్రేలికి ఉంగరాలు పెట్టుకోడు. మరైతే అలాంటి ఆభరణాలు ఆయనకు లేవనుకోవద్దు. కాదంటే ఆయన తనవైన బిరుదులు, అలంకారాలు అన్నింటినీ కట్టగట్టి అటకమీద పారేశాడు. చూడ్డానికి ఆయన చాలా సామాన్యంగా పిచ్చి బ్రాహ్మడిలా ఉంటాడు. మునుపటి కెవరో ఇంద్రజాలికుడు పిల్లనగ్రోవి ఊదితే పిల్లలందరూ అతనివెంట వెళ్ళిపోయినారట! శర్మగారు గొంతు విప్పితే సభికుల పరిస్థితీ అంతే! ఇదంతా నీకెట్లా తెలిసిందని అడుగుతావేమో! పసుపు కొనుగోలు కోసరమని నేను పల్నాడు వెళ్ళివుండి, ఒక రాత్రి వినుకొండలో బస చేసినాను. ఆ రోజు రాత్రి హరికథ ఉందని ఎవరో చెప్తే, వెళ్ళి సభలో కూర్చున్నాను. నిర్వాహకులు శర్మగారిని కొంచెం పట్టిచూడాలనుకున్నారేమో, సీతా కల్యాణాన్ని శోకరస ప్రధానంగా చెప్పమని అడిగానారు. 'సీతా కల్యాణంలో శోక రసమా! ఇదేం చోద్యమబ్బా?" అని అందరూ ఆశ్చర్యపడిపోయినారు. శర్మ గారేం చేసినాడనుకున్నావు? జనకుడు సీతమ్మకు పెండ్లిచేసి, అత్తవారింటికి సాగనంపే ఘట్టాన్ని అందిపుచ్చుకున్నాడు. గుండెల్ని పిండేసినాడనుకో! ఏడవని వాళ్ళు పాపాత్ములు!'

వెంకటాద్రినాయుడిది ఉడుము పట్టు. అనుకున్న పని నెరవేరితేగాని అతనికి నిద్ర పట్టదు. మాజీ మునసబు అప్పోజీరెడ్డిని వెంట బెట్టుకుని, తిరుమల ఎక్స్‌ప్రెస్‌లో బయల్దేరి వెళ్ళి ఒకనాటి తెల్లవారు జామున అతడు విజయవాడ స్టేషన్లో దిగాడు. అక్కడినుంచి బస్సులో గుడ్లవల్లేరు చేరుకున్నాడు. గుడ్లవల్లేరుకు రెండు కిలోమీటర్ల దూరంలో ఉన్న ఒక చిన్న గ్రామం హరినారాయణ శర్మగారి స్వస్థలం. తీరా అక్కడికి వెళ్ళిన తర్వాత ఆయన ఊళ్ళో లేడనీ, అన్నవరం సత్యనారాయణస్వామివారి ఆలయంలో బ్రహ్మోత్సవాల సందర్భంగా ఆయన ప్రోగ్రాం ఏర్పాటైందనీ తెలిసింది. 'ఏమయ్యా అప్పోజీ! సామి ఊళ్ళో లేడంటనే! ఇప్పుడేం జేతామంటావు?' అని నాయుడు మిత్రుణ్ణి సలహా అడిగాడు. 'దాందేముంది ఎంకటాద్రన్నా! ఆ అన్నవర మెక్కడుందో తెలుసుకుంటే పోలా. ఇంత దూరమొచ్చినాక యిప్పుడింక యెన్నడుగేస్తామా?' అన్నాడు అప్పోజీరెడ్డి. మళ్ళీ రైలెక్కి అన్నవరంలో దిగారు. ఏడు రోజుల హరికథల పోగ్రాంలో అప్పటికి నాలుగు రోజులు ముగిశాయి. ఇంకా మూడు రాత్రుల కథ బాకీ ఉంది. 'ఏమప్పోజీ! ఇక్కడ కొండ, గుడీ, చెరువూ అన్నీ బాగుండాయి. మూడు రోజులుండిపోయి కతవిందామా?' అన్నాడు నాయుడు. 'ఉంటే పోయింది. పొద్దు పొడిస్తే, పొద్దుబోతే దేవుణ్ణి జూడొచ్చు. రాత్రుల్లో కతా వినొచ్చు. అంతకంటే బాగ్గెమా' అంటూ బలపరిచాడు రెడ్డి. ఆ మూడు రోజులూ వాళ్ళ పాలిటికి మూడు క్షణాల్లా దొర్లిపోయాయి. చివరి రాత్రి కథ ముగించడానికి మునుపు మంగళం పాడి శర్మగారు స్టేజి దిగబోతుండగా అప్పోజీరెడ్డిని వెంటబెట్టుకున్న వెంకటాద్రినాయుడు చరచరా ముందుకు వెళ్ళి, ఆయన కెదురుగా నిలబడి రెండు చేతులూ

ముందుకు సాచాడు. 'ఏమిటయ్యా యిది?' అన్నారు శర్మగారు. నుదుట తీర్చిదిద్దిన తిరునామాలతో, బొద్దుమీసాలతో, వెండి పొన్నుగర్రతో, చెంగులు పైకొచ్చేటట్టుగా ఎత్తి కట్టుకున్న పంచెపైన పొడుగుచేతుల చొక్కా తొడుక్కున్న వెంకటాద్రినాయుడు ఆయన కళ్ళకు చిత్రమైన వ్యక్తిలా కనిపించాడు. 'చెప్తానంటిని గదా! తమరు తీసుకోండి స్వామీ!' అంటూ ప్రాధేయపడిపోతున్నాడు నాయుడు. శర్మగారు యాంత్రికంగానే అందుకున్నారు. 'తాంబూలమా! డబ్బు గూడా పెట్టి యిచ్చావా. ఓరి పిచ్చోడా! ఎందుకయ్యా యిది?' అంటూ విస్తుపడిపోయారు. "మనవి చేస్తాను సామీ!" అంటూ గొంతు సవరించుకున్నాడు నాయుడు. 'మాది సామీ, రాయలసీమలో చిత్తూరు జిల్లా. తిరుపతికి పడమరగా పదహైదు మైళ్ళల్లో బుగ్గ అగ్రహారం. నా పేరు వెంకటాద్రినాయుడు. ఈయన అప్పోజీరెడ్డి. మా ఊళ్ళో ధర్మరాజులవారి గుడుంది. ప్రతి సమ్మత్సరమూ మహాభారత యగ్నెం జరిపిస్తాము. పగటిపూట పురాణం, రాత్రుల్లో వీధి నాటకం. ఈసారి కత ఎవురిదగ్గర చెప్పిస్తామా అని ఆలోచిస్తూ ఉంటిమి. ఎట్లనో గాలిపోవిడిగా మీ మాట మా చెవిలో పడింది. ఏకాయెకిని బయల్దేరి మీ వూరికొస్తిమి. అక్కడి కొచ్చినాక మీరిక్కడున్నట్టు తెలిసింది. ఇక్కడికొచ్చి మూడు రోజులాయ. వచ్చినందుకు గుళ్ళో దేవుణ్ణి చూస్తిమి. మంటపంలో మీ కతా వింటిమి. నా కొచ్చిన చదువు స్వల్పం. మిమ్మల్ని గురించి చెప్పగలిగి నంతటోణ్ణిగాదు. మీరీసారి భారతానికి మా వూరు రావాల. కొండంత దేవుడికి కొండంత పత్రి ఎయ్యలేము. ఏదో మా శక్తి మా భక్తీ! మీ కతను మేమ్మాత్రం వింటే సాలదు, మా పక్కోళ్ళందరూ వినాల. ఇదే సామీ నా యిన్నపం!' అంటూ చేతులు జోడించాడు.

వెంకటాద్రినాయుడు వాలకం, అతడు విషయాన్ని ప్రస్తావించిన తీరు, చేసిన అభ్యర్థన శర్మగారికి ఎంతో వింతగా ఉండిపోయాయి. ఆయన అతడి భుజంపైన చెయ్యివేసి 'భలే వాడివయ్యా నాయుడూ! మెల్లమెల్లగానే ముంగాళ్ళకు బంధం వేసేశావే! సత్యనారాయణ స్వామి కోవెలలో చేతికొచ్చిన తాంబూలం వద్దనడానికి మనసొప్పటం లేదు. అయితే నేను కథల కోసం నెల్లూరు దాటి అటువైపు వచ్చినవాణ్ణి గాను. మీ సాంప్రదాయాలెలా వుంటాయో ఏమిటో! మాట తీరులో మీకూ మాకూ కొట్టొచ్చినట్లుగా తేడా కనిపిస్తుంది. నా పురాణ ప్రసంగం మీవాళ్ల కర్థమవుతుందో కాదో' అంటూ సందేహం వెలిబుచ్చాడు.

'మీరట్లా అనుకోబాకండి సామీ! మూడు రాత్రుల్లుగా మేం మీ కథవింటూనే వుంటిమిగదా! మాకర్థమైంది మా వాళ్ళకు గాకపోతుందా? సింహాని కే అడివైనా ఒకటేగద సామీ!'

శర్మగారు పకాలున నవ్వేశారు. 'చదువుకున్నది స్వల్పమే నన్నావుగానీ, నీలో మంచి మాటకారితనముందయ్యా నాయుడూ! ఎలాగైతేనేమి, నా చేత సరేనని అనిపించుకున్నావు. మంచిది బాబూ! అట్లాగే వస్తాను ఎప్పుడు రావాలో, ఎలా రావాలో చెప్పి వెళ్ళు...'

'ఆ యివరాలన్నీ మనవి చేసే ఎళ్తాము సామీ!' అన్నాడు నాయుడు.

హరినారాయణశర్మగారు బుగ్గ అగ్రహారం రావడం అలా సంభవించింది.

వెంకటాద్రినాయుడు తనకోసం చేసిన ఏర్పాట్లు శర్మగారికి సంతృప్తిని కలిగించాయి. హైస్కూలు హెడ్మాస్టరు బదిలీ అయిపోవడం వల్ల ఖాళీగా ఉన్నయింటికి అన్ని సదుపాయాలూ అమరించి చిన్న టి.వి.లా తయారు చేశాడు. భోజనం చేసి పెట్టడానికి తిరుపతి నుంచీ వంట మనిషిని రప్పించాడు. అన్నింటికన్నా అక్కడి ప్రకృతి సౌందర్యమూ, అక్కడి జనానికి భారత పురాణం పట్ల గల మోజు శర్మగారిని అలరించాయి. చుట్టూరా

పచ్చటి కొండలు. ఆ కొండల కైవారంలోని లోయలో ఎల్లప్పుడూ పారే ఏరొకటి. దానికటూ యిటూ పైరుపచ్చలు, ఫలవృక్షాలు, లోయ నడుమ ఎత్తుగా పైకి లేచిన మిట్టపైన బుగ్గ అగ్రహారం. ఊరికి వెలుపల చింత తోపులో ధర్మరాజుల గుడి. పెద్ద పెద్ద చింతచెట్లు అక్కడొక వలయం తీర్చినట్లుగా నిలబడి ఉన్నాయి. వలయరేఖను తాకినట్టుగా గుడి తూర్పు దిక్కుకు అభిముఖంగా ఉంది. పేరుకు గుడే అయినా అది ఒక బండ్ల మిద్దె. తొమ్మిదంకనాల బండ్ల మిద్దెలో మూడింట ఒక భాగం వసారా, మిగిలింది గుడి. గుడిలోపల ద్రౌపదీ సమేతంగా పంచ పాండవుల విగ్రహాలున్నాయి. కొంచెం కేటాయింపుగా శ్రీకృష్ణుని యొక్క, పోతరాజు యొక్క విగ్రహాలున్నాయి. అన్నీ దారు విగ్రహాలు. గుడి బయట దాదాపు ఒక ఎకరా జాగా ఆక్రమించేటట్టుగా కొబ్బరి మట్టలతో పందిరివేశారు. ట్రాక్టరుతో యిసుకతోలించి, పందిరి క్రింద పరిపించారు. పందిరి కెదురుగా వంద మీటర్ల దూరంలో వీధి నాటకానికి రంగస్థలం ఏర్పాటయింది. ఆ వేదికనుంచే కుడి ఎడమలకు అర్ధచంద్రాకారంలో గుడారాలు లాంటి పాకలు వెలిశాయి. వాటిలో కొన్ని మిటాయికొట్లుగా, కూల్‌డ్రింకు షాపులుగా, నాష్టా అంగళ్లుగా వినియోగపడుతున్నాయి. గుడి ముంగిట స్టేజీ పైకెక్కి అక్కడినుంచే దిశాంచలాలదాకా కలయజూచిన శర్మగారికి అదొక అతిలోక రమణీయమైన దృశ్యంగా కనిపించింది. ఆ ఉత్తేజంలో ఆయన వ్యాస భగవానుడూ, కవిత్రయం వారు తనను ఆవహించినట్టుగా పంచమవేద మహా ప్రపంచంలోకి జొరబడ్డారు. తొలినాటి కథ భారత ప్రశస్తికే సరిపోయింది. తరువాత మేనకా విశ్వామిత్రం, శకుంతలా దుష్యంతం, భరతుడి జననం, గంగా శంతనుల వృత్తాంతం, భీష్మ ప్రతిజ్ఞ, సత్యవతీ పరిణయం లాంటి ముఖ్యమైన ఘట్టాలను పరామర్శిస్తూ ఖాండవ దహనందాకా వచ్చి, ఆదిపర్వాన్ని ముగించేసరికి అయిదు రోజులు పట్టింది. నిన్నటి కథ రాజసూయానికి, శిశుపాల వధకు సరిపోయింది. ఈ రోజు మయ సభ, మాయా ద్యూతాలతో బాటు మాన సంరక్షణం గూడా చెప్పి ఉండవలసింది. కానీ ఈ మిట్టను చదునుచేస్తేగానీ, యిక మీదట బాట వేయడం సాధ్యం కాదన్నట్టుగా శర్మగారు పాచికలాట దగ్గరే ఆగిపోయారు. సాధారణంగా పౌరాణికులందరు పది నిముషాల్లో దాటుకుపోయే పాచికలాట ఘట్టంతో దాదాపు గంటన్నరపాటు సభను స్తంభీభూతం చేసి పారేశారు.

* * *

"చెప్పండి సామీ!"

శర్మగారు తిరిగి వచ్చి వాలు కుర్చీలో సేదదీరగానే అడిగాడు వెంకటాద్రినాయుడు.

"ఏమయ్యా నాయుడూ! నీకు జనమేజయుడెందుకు సర్పయాగం చేశాడో తెలుసా?"

"అయ్యో, తెలియకేం సామీ! వాళ్ళ నాయన్ను పామేగదా కాటేసింది! అందుకన్జెప్పి భూమ్మీద పామనేమాట లేకుండా జేయాలని..."

"అవును. అట్లాగే నాకున్నూ జూదమంటే గొంతుక దాకా కోపం వుందయ్యా! దేశాన్ని పట్టి పీడుస్తున్న అనర్థాలు చాలా ఉన్నాయనుకో! వీటిలో ఈ జూదగొండి మనస్తత్వానికి మొదటి స్థానం యివ్వాలని నా అభిప్రాయం. మానవుడిలో సహజంగా కొన్ని బలహీనతలుండవచ్చు. వాటిని తొలగించి అతణ్ణి ఉత్తమాదర్శాలతో సత్పౌరుణ్ణిగా తీర్చిదిద్దవలసిన బాధ్యత కుటుంబం, విద్యాలయం, ప్రభుత్వంలాంటి సంస్థలపైన ఉంటుంది, అలాంటిది కంచే చేను మేస్తుంటే, మన గోడు మనమెవరికి చెప్పుకోగలం? 'ఓరి దౌర్భాగ్య మానవుడా! నువ్వు కష్టపడి, చెమటోడ్చి, ఎముకలు విరిచి నీతిగా, న్యాయంగా జీవితంలో ఉన్నతికి వెళ్ళడం కలలోని మాట. నీచేతనైనంతలో నువ్వందుకోసం ఏదైనా

అద్దుదోవలు అన్వేషించుకో!' అన్న దగాకోరు ప్రబోధాన్ని ప్రత్యక్షంగా గాకపోతే పరోక్షంగా, మాటల్లో కాకపోతే చేతల్లో మీరు చేస్తున్నారా, లేదా అని నేను ప్రశ్నిస్తున్నాను. దీని పేరేమిటో తెలీదటయ్యా నీకు? లాటరీ! హర్యానా లాటరీ, ఆంధ్రప్రదేశ్ లాటరీ, మణిపూర్ లాటరీ, మేఘాలయ లాటరీ... అసలు లాటరీ కొట్టని, కొట్టించని రాష్ట్రమెక్కడుంది చెప్పు! వేలకొద్దీ, లక్షలకొద్దీమంది చేతులు కాల్చుకుంటే ఎవడో ఒకడు లక్షాధికారై పోతాడట! ఈ పద్ధతి మీద వీళ్లు దేశాన్ని సుఖాలసీమగా, సంతోషాల శాలగా, రాముడేలిన రాజ్యంగా దిద్ది తీర్చేస్తారట! ఏమయ్యా నాయుడూ! నీకు మతిపోవడం లేదా ఈ మాటలు వింటుంటే! నాకు పోతోందయ్యా బాబూ! నా తమ్ముడొకడు ఈ లాటరీ పిచ్చిలో పడి కొంపలు బుగ్గి చేసుకున్నాడు..."

"అయ్యో అట్లానా సామీ! మీరింత తెలిసినోళ్ళు, బుద్ధి చెప్పక పోతిరా?" పరితాపాన్ని ప్రకటిస్తూ అడిగాడు నాయుడు.

"బుద్ధి చెప్పిన వాళ్ళందరూ వాడికి బద్ధ శత్రువులైపోయారు. లాటరీ టికెట్లు కొనేవాళ్ళు కొనుక్కోమనే వాళ్ళు ఆత్మ బంధువులైపోయారు. దేవుడు దయ దలచి తనకొక అయిదులక్షల రూపాయల మొదటి ప్రయిజొచ్చేస్తే, అందులో రెండు లక్షలు పెట్టి దర్జాగా ఒక మేడ కట్టేసుకుని, మిగిలిన మూడు లక్షలూ ఫిక్సెడ్ డిపాజిట్టు క్రింద పడేసి, తాను చేస్తున్న పనికిమాలిన ఉద్యోగం వదిలి పెట్టెయ్యాలని వాడు కలలు గన్నాడు. ఈ పరమాశయం ముందు వాడి పాలిటికి భార్యాబిడ్డల శ్రేయస్సు, ఉద్యోగ ధర్మం, తన స్వంత సుఖం మొదలైన వన్నీ అత్యల్పమైన, అతి హీనమైన విషయాలుగా తోచాయి. ఎన్ని టిక్కెట్లు కొన్నాడో, ఎంత డబ్బు వెచ్చించాడో – ఎప్పుడూ అప్పుల్లో మునిగి తేలేవాడు. టికెట్టు కొనడం ఒక యెత్తయితే, వాటి ఫలితాల కోసం వేచి చూడడం ఒక ఎత్తు. మావాడుద్యోగం చేస్తూ ఉండిన వూరికి దినపత్రికల్ని తీసుకొచ్చే బస్సు అర్ధరాత్రప్పుడెప్పుడో వచ్చేది. అప్పటికి వీడు బస్టాండ్‌లో హాజరు! ఇలాంటి లాటరీ పిచ్చోడే యింకొకడు మా వాడికి స్నేహితుడుగా దొరికాడట! ఒకసారి ఏదో మాటా మాటా వచ్చి అతగాడు వీడితో 'తలక్రిందులుగా పెట్టి తపస్సు చేసినా నీకీ జన్మలో ఫస్టు ప్రయిజు రాదుపోరా' అంటూ ఎద్దేవా చేశాడట! దాంతో వైరాగ్యం పుట్టుకొచ్చి మా వాడు గడ్డాలు, మీసాలు పెంచేశాడు. సమయానికి ఆఫీసులో వాడి జీతానికి సంబంధించిన బకాయిడబ్బులేవో చేతికొస్తే ఒకానొక బంపర్ లాటరీ సీరిస్‌కి వందేసి చొప్పున టికెట్లు కొనేశాడు."

"ఇన్ని కొనినా ప్రయిజు రాలేదా సామీ?"

"ఒకే ఒక అంకెలో రెండో ప్రయిజు రెండు లక్షల రూపాయలు తప్పిపోయింది."

"అయ్యయ్యో..."

"ఆ దెబ్బకెలాగైనా మావాడు తట్టుకునేవాడే కానీ, ఆ ప్రయిజు కాస్తా నీకు ప్రయిజురాదు పొమ్మని మా వాణ్ణి ఎద్దేవా చేశాడే, ఆ వ్యక్తి కొచ్చేసింది. మయసభలో దుర్యోధనుడిలాగా మావాడు అవమానాగ్నిలో దహించుకుపోయాడు. ఆనాటి నుంచీ అయిపులేడు. ఏమైపోయాడో, ఎక్కడున్నాడో తెలియదు. పోలీసులకు రిపోర్టిచ్చాం. మనుషుల్ని పెట్టి వెదికించాం. పత్రికల్లో ప్రకటనలు వేయించాం. ఫలితం శూన్యం."

"...."

"పోనీ ప్రయిజొచ్చిన వాడైనా బాగుపడ్డాడా అంటే అదీ లేదు. ప్రయిజు చీటీజేబులో పెట్టుకుని అతగాడు టౌనుకు వెళ్ళాడు. బ్యాంకులో దాన్ని డిపాజిట్టు చేయడం గురించి పదిమందితోనూ సంప్రదించాడు. ఆ పదిమందిలోనూ ఒకడు కన్నలా వుండగానే, కంటి

పాపను కత్తిరించే రకం. ఆ నయవంచకుడు అసలు టికెట్టును కాజేసి, ఒక నకిలీ టికెట్టును వీడి చేతిలో పడేసి, గుట్టుచప్పుడుగాకుండా ఉడాయించాడు. జరిగిన మోసం తెలుసుకుని వీడు నెత్తీ నోరు బాదుకున్నాడు. నెలరోజులపాటు పోలీసు స్టేషను చుట్టూ తిరిగాడు. ప్రయోజనం లేదని తెలిసిరావడంతో అక్కడే ఉరేసుకుని చచ్చాడు..."

"అయ్యో పాపం!"

"ఎవరిది పాపం! నన్నడిగితే ఈ జూదాలు సాగనిచ్చే వాళ్ళదే పాపం. నీ చేతిలో అధికారముంది. నువ్వు తలచుకుంటే అవినీతిని, అన్యాయాన్ని, అపమార్గాలనీ అరికట్టగలవు. కానీ నీకా ఉద్దేశం ఉన్నట్టు తోచదు. నువ్వు వర్గ విభేదాలు ఉండగూడదంటావు, కానీ ఏ వర్గానికి తగిన వ్యసనాన్ని ఆ వర్గానికి మప్పుతావు. పై తరగతి వాళ్ళకి గుర్రప్పందాలు, మధ్య తరగతి వాళ్ళకి లాటరీ టికెట్లు, క్రింది తరగతుల వాళ్ళకి మట్కా ఆటలు....డబ్బున్న వాళ్ళ సంగతి మనకొద్దు, వదిలెయ్! మరి మట్కా జూదం మాటేమిటి? రిక్షావాడు, టీకొట్టువాడు, పాన్‌వాడు, ప్రెస్సులో కంపోజిటరు, మార్కెట్టులో చిల్లర బేరగాడు, హోటల్లో నౌకరు, అంగట్లో పనిమనిషి - వీళ్ళందరూ నిలువు దోపిడీ అయిపోతూ ఉండడం ఇందులోనే గదయ్యా! పగలల్లా సంపాదిస్తారు. సంపాదించినదాన్ని రాత్రివేళ మట్కాలో పెడతారు. తెల్లారేసరికి నెత్తిన ముసుగేసుకుంటారు. మళ్ళీ సంపాదన, మళ్ళీ జూదం, మళ్లీ దోపిడీ. ఈ విషచక్రం యిలా తిరుగుతూ ఉండవలసిందేనా? ఆగదా?"

"ఏమోసామి! ఆగిపొయ్యేది అనుమానమే!"

"అందుకేనయ్యా నాకు కోపం. జూదగొండి మనస్తత్వం ఒక దారుణమైన అంటువ్యాధిలా నేల నాలుగు చెరగులా వ్యాపించింది. కార్చిచ్చులా సమాజాన్ని చుట్టుముట్టింది. కర్కోటకుడి కాటు తిన్న నలచక్రవర్తిలా దీని విషదంష్ట్రలు చొచ్చుకుపోవడంవల్ల మానవ సమాజం వికృతమైపోయింది. మనబోటి వాళ్ళం ఊహల్లో తప్పితే దీనికి చికిత్స చెయ్యలేం. నా మట్టుకు నేను నా ఊహేమిటో చెబుతాను విను. జనమేజయుడికి మల్లే సర్పయాగంలాంటి దొకటి నిర్వహించి, జూదాలకు రూపకల్పన చేసేవాళ్ళని, ఆడించేవాళ్ళని, ప్రోత్సహించేవాళ్ళని అందులోకి ఆవాహన చెయ్యాలని నాకొక్కప్పుడు అనిపిస్తూ ఉంటుంది."

నాలుగైదు నిమిషాలు నిశ్శబ్దంగా గడిచిపోయిన తర్వాత అడిగారు శర్మగారు "అన్నట్టీరోజు రాత్రి మీ నాటకంలోగూడా పాచికలాడే ఘట్టమే గదూ?"

"అవును సామీ! తాము తప్పకుండా జూడాల. చెప్పినాను గదా? ఆడేవాళ్ళు కంగుందోళ్ళు. భారత నాటకాలాడడంలో వాళ్ళది దిక్కులకు పేరు..."

"చూడకపోయినా వాళ్ళ పాటా మాటా వింటూనే ఉన్నాను లేవయ్యా! కొండలదరి పోయేటట్లుగా నువ్వు మైకులు పెట్టించేశావు గదా! రేడియోలో విన్నట్టే ఉంది. అయినా ఒకసారి ప్రత్యక్షంగా చూస్తేగానీ అనుభవం పూర్తిగాదు. ఆ ముచ్చట గూడా తీర్చుకుందాంలే? నువ్వు తొమ్మిదిన్నరకల్లా వచ్చేసెయ్! ఓ అరగంట సేపు అక్కడుండి తిరిగొచ్చేద్దాం..."

"అట్లనే సామీ!" అంటూ పైకి లేచాడు వెంకటాద్రినాయుడు.

* * *

చిమ్మచీకటి తెరలతో ఒక బ్రహ్మాండమైన గుడారం వేసి అందులోకి వెలుగు వెల్లువలు పరవళ్ళు దొలినట్టుంది భారతం మిట్ట. గుంజలకు, వాసాలకు చెట్ల కొమ్మలకు వ్రేలాడుతున్న

కరెంటు దీపాలు వెల్తురు తటాకంలో తమ్మిమొగ్గల్లా ఉన్నాయి. అవిరామమైన, అర్థహీనమైన, అయోమయమైన జనఘోషతో ఆ ప్రదేశం పున్నమినాటి సముద్రంలా ఘూర్ణిల్లిపోతోంది. అయిదారు మైళ్ళ పరిధికి లోబడిన పల్లెల్లో నుంచి తండాలు తండాలుగా తరలి వచ్చిన జనం దుప్పట్లు, గోనెపట్టాలు పరచుకుని, ఆ మైదానంలో బైఠాయించేశారు. అక్కడ ఉత్సాహం ఉరకలు వేస్తోంది. ఆనందం చిందులు ద్రొక్కుతోంది. కేకలు బాకాల్లా వినిపిస్తున్నాయి. నవ్వులు పువ్వులు రువ్వినట్టుగా చెలరేగుతున్నాయి. వెంకటాద్రినాయుడు హరినారాయణ శర్మగారిని తీసుకొచ్చి గుడిముంగిట సుఖాసనం వేయించేసరికి జనసందోహాని కటువైపున యక్షగాన ప్రదర్శనం గూడా ప్రారంభమైపోయింది. నిలువంగీ చేసి, చమ్కీ జుబ్బాతొడిగి, మెడకు రుమాలు చుట్టి, నడుము పట్టీకి పిడిబాకు చెక్కి, చేత బెత్తం పట్టుకున్న చోపుదారివాడు రంగంపైకి ప్రవేశించి సభికులకు బహుపరాక్ పలుకుతున్నాడు...

"హెచ్చరికతో నుండుడీ!

సభికులారా!

హెచ్చరికతో నుండుడీ!
హెచ్చరికతో నుండు డిచ్చలోపల మీరు
అచ్చుగా సభ జేరనదిగో వచ్చెను రాజు
అదిగో వచ్చెను రాజు
ఇదిగో వచ్చెను రాజు..."

నిజంగానే రాజుగారు వస్తున్నట్టు తోపింపజేస్తూ రంగంపైన ఆ మూలకు, ఈ మూలకు పరుగులు దీసి తెర తొలగించి చూపులు సారిస్తున్న చోపుదారిని చూస్తుంటే శర్మగారికి నవ్వాగింది కాదు. ఆయనే పక్కున నవ్వేస్తూ "భలే ! భలే! పాత్రలో జీవిస్తున్నాడయ్యా మీ చోపుదారి" అన్నారు.

"అప్పుడే ఏం జూసినారు? అద్దాల మునసామి రావాల, అప్పుడు జూడాల!" అన్నాడు వెంకటాద్రినాయుడు.

"అద్దాల మునసామా! వాడెవరయ్యా బాబూ? భారతంలో అలాంటి వాడెవడూ లేడే?"

"అద్దాల మునసామంటే దుర్యోధన మహారాజు పార్టు కట్టేవాడు సామీ! కండ్లకు చలవద్దాలు పెట్టుకోని, చెమ్కీకోటు తొడుక్కుని, ముంజేతికి వాచీ కట్టుకోని, పాదాల చెడావులేసుకోని స్టేజిపైకొచ్చేసినాడంటే నిద్రపోయేవాళ్ళు కూడా లేచి కూచోవాల!"

శర్మగారు ఆలోచనలో పడ్డారు.

కళ్ళకద్దాలు పెట్టుకుని, రిస్టువాచీ కట్టుకున్న దుర్యోధనుణ్ణి వ్యాస మహర్షి గూడా ఊహించివుండడు! అయితే ఒకటి. కాలానుగుణ్యంగా కళా స్వరూపం మారిపోతూ వుంటుంది. ప్రస్తుత మిక్కడ ప్రదర్శితమవుతున్న భారత నాటకానికి సంబంధించి పాత్రల ఆహార్యంలో ఔచిత్యం కొరవడినా, ఆంగికం ఎబ్బెట్టుగా వున్నా, వాచికంలో అపశబ్దాలు దొర్లినా అట్టే యిబ్బంది లేదు. మహాభారత సందేశం పట్ల ప్రజలు ప్రభావితులవుతూ వస్తే చాలు.

శర్మగారి ధ్యాస నాటక ప్రదర్శనం నుంచీ వైదొలగి, జన సందోహం వైపు మళ్ళింది. రంగస్థలాని కటూ, ఇటూ వ్యాపించివున్న అంగళ్ళ ఎదుట జనం అడ్డుగోడలా నిల్చున్నారు.

కాగుతున్న బాణలిలోనుంచీ వేడి వేడిగా దిగిన తినుబండారాలను వాళ్ళలో కొందరు ఊది ఊది తింటున్నారు. టీ గ్లాసులు ఎడ తెరపి లేకుండా చేతులు మారుతున్నాయి. ఆకులూ, వక్కలూ, బీడీలూ, సిగరెట్లు, బెలూన్లు, సత్తువీ స్టీలువీ పాత్రలు, రిబ్బన్లు మొదలైన వాటికీ బాగా గిరాకీ తగిలినట్టుంది. తీర్థాలు, తిరణాళ్ళు జరిగినప్పుడు ఇలా బేరసారాలు, కొనుగోళ్ళు జరగడం మామూలే. కానీ శర్మగారికొకందుకు కాస్తా విస్మయం కలిగింది. ఎదురుగా కనిపిస్తున్న బజారు కవతల అంతకంటే ధగద్ధగాయమానమైన దీపకాంతిలో అంతకంటే పెద్ద పెద్ద పాకలు కొన్ని కానవస్తున్నాయి. కట్టగట్టుకున్నట్టుగా అటువైపు వెళ్ళివస్తున్న జనాన్నిబట్టి చూస్తే అక్కడేదో గొప్ప విశేషమే జరుగుత్నునట్టు తోస్తూ వుంది.

"ఏమయ్యా వెంకటాద్రినాయుడూ! అదిగో, అక్కడున్నాయే పెద్ద పాకలు, అవిగూడా అంగళ్ళేనా?" శర్మగారు ప్రశ్నించారు.

"అవి అంగళ్ళెందుకవుతాయి! లంగరు, పిన్‌బోర్డు, చింతగింజలాట, యింకా లోపలా బయటా"

"అవంతా ఏమిటయ్యా బాబూ?"

"మీరెప్పుడూ చూళ్ళేదా?"

"నువ్వు చెప్పిన మాటల కర్థమేమిటో బోధపడడం లేదే! చూచానో లేదో ఎలా చెప్పగలను? ఇంతకూ అదేమైనా చూడదగిన తతంగమే నటయ్యా నాయుడూ?"

"రండి సామీ, చూస్తే పోలా!"

వెంకటాద్రినాయుడు ముందుకు నడిచిన కొద్దీ జనం పాయలుగా చీలిపోయి దారి కల్పించారు. అతడు శర్మగారిని తీసుకెళ్ళి నిల్చోబెట్టిన చోట బాగా ఎరువుపోసిన కయ్యలో నారు వచ్చినట్టు జనసాంద్రత మరింత దట్టంగా వుంది. పందిరి పెట్టినట్టున్న చింత చెట్లకింద పది పన్నెండు పెట్రోమాక్సులైట్లు వెలుగుతున్నాయి. ఒక్కొక్క దీపానికీ సమీపంలో ఒక చక్రం, అది జానెడెత్తులో భూమికి సమాంతరంగా తిరుగుతోంది. వాటి చుట్టూ జనం పోగైపోయారు.

"చూడండి సార్! మోసం లేదు. మాయ కాదు. అదృష్టప్రయిజు. ఏనుగు, ఒంటె, గుర్రం, ఆవు, సింహం - అయిదు బొమ్మల్సార్! మీరుకోరిన బొమ్మపైన డబ్బు కట్టండి స్సార్! మీరు కట్టిన బొమ్మ దగ్గర చెక్రం నిలిస్తే పావలాకు పావలా అర్ధరూపాయకు అర్ధరూపాయ, రూపాయకు రూపాయ, అయిదుకయిదు, పదికి పది. అదృష్టప్రయిజు సార్! రండి స్సార్! రండి స్సార్! కట్టండి స్సార్."

ఆటనడిపే వ్యక్తి ఉరుము వురిమినట్టూ మెగాఫోనులో అరుస్తున్నాడు. వడగండ్లు రాలినట్టుగా డబ్బులు రాలుతున్నాయి. చక్రం గిర్రున తిరిగి తిరిగి, క్రమంగా మందగించి చివరి కొకచోట ఆగిపోతోంది. సూచిక ఏ బొమ్మపైన నిలిచిందో ఆ బొమ్మపైన పందెం కట్టిన వాళ్ళకు రెట్టింపు డబ్బు లభిస్తోంది. మిగిలిన బొమ్మలపైన పడివున్న డబ్బులన్నీ ఆటగాడి డబ్బాలోకి వెళ్ళిపోతున్నాయి.

"లంగరంటే యిదే సామీ! లేదంటే బొమ్మలు మారొచ్చు. రంగులు మారొచ్చు గాని, ఆటాడే తరహా మాత్తరం ఒకటే!"

"ఇదేనా నాయనా లంగరంటే!" నూతిలో గొంతుకలా శర్మగారి కంఠస్వరం చాలా హీనంగా వినిపించింది. "పరవాలేదు. మాయా బజారులాగే వుంది. మరైతే ఆ పాకలో ఏం జరుగుతోంది బాబూ?"

"పిన్ బోరుడ్డు జరిగే దక్కడ్నే సామీ!" నాయుడు ఆ పాకవైపు దారి తీశాడు.

కాళ్ళెంతగా వెనకాడుతున్నా శర్మగారతణ్ణి వెంబడించారు. పిన్ బోర్డు పాకలో సైతం ఇసుకవేస్తే కింద రాలేటట్టులేదు. జనసమూహం తలలపైనుంచీ చూస్తే పాక కటువైపు తడికె నానుకున్నట్లుగా ఓ చక్రం టేబిల్ ఫ్యానులా తిరుగుతోంది. ఆగినప్పుడు మాత్రమే దానిపైన వేసిన రంగులు స్పష్టంగా కనిపిస్తాయి. తిరుగుతున్నప్పుడు అవన్నీ అలుక్కుపోయినట్టున్నాయి. చెక్కకానించిన స్త్రీవైపు కత్తులు విసిరినట్టుగా పందెం కట్టిన వాళ్ళు చక్రంపైన గుచ్చుకునేటట్టుగా పిడి సూదులు విసురుతున్నారు.

ఎరుపు రంగుపైన అయిదు రూపాయలు పందెం ఒడ్డి ఒకతను మూడు సూదులు విసిరాడు. రెండు సూదులు తెలుపు రంగులో గుచ్చుకున్నాయి. ఒకటి పసుపు రంగులో గుచ్చుకుంది. రెండు నిమిషాల వ్యవధిలో అయిదు రూపాయల నోటు ఆట నడిపేవాడి బొక్కసంలో చేరిపోయింది.

"కాయ్ రాజా కాయ్! పందెం కాయ్! మీరు ఒడ్డిన రంగుపైన ఒక సూది గుచ్చుకుంటే రెట్టింపుకు రెట్టింపు, మూడు గుచ్చుకుంటే ఎనిమిదింతలు. ఒక రూపాయి పెడితే ఎనిమిది రూపాయలు, అయిదు పెడితే నలభై, పది పెడితే ఎనభై! కాయ్ రాజా కాయ్!"

"ఏమయ్యా నాయుడూ! మిగిలిన పాకలన్నీ గూడా యిలాంటివేనా?" శర్మగారు దీనంగా ప్రశ్నించారు.

"అయ్యో, ఇవిటికీ అవిటికీ పోలికేముంది సామీ? అవి శానా పెద్దాటలు గదా! అదో, ఆ కొట్టంలో జరిగేదే చింతగింజలాట..."

ఆ పాకలో నుంచీ మెగా ఫోను ద్వారా మాటలు వినిపిస్తున్నాయి: "అయ్యా, నలభై అయిదు... పన్నెండు... ఇరవై. తొమ్మిది... నాలుగు... ముప్పైమూడు..."

ఆటాడే వారిలో నుంచీ ఒకడు బిగ్గరగా అరిచాడు "ఉండుండు, అయిపోయింది. గేమ్, గేమ్!"

నాయుడు వివరణ కొనసాగించాడు "ఒక్కసారిగా ఇరవై నాలుగు మంది ఆడొచ్చు సామీ ఆ ఆట! నాష్టా అంగడిలో మాదిరిగా కూచునే దానికి బెంచీలు. అవిటి ముందుర ఆటాడే దానికి కొయ్య పలకలూ వుంటాయి. ఆ పలకల మీద ఇరవై నాలుగు చదరాలుంటాయి. చదరానికి ఎనిమిదెనిమిదుల అరవై నాలుగు గళ్ళుంటాయి. ఆ గళ్ళల్లో చెల్లాచెదురుగా నంబర్లుంటాయి. ఆట నడిపేవాడు డబ్బాలోనుంచీ చేతికొచ్చిన ఆట ముక్కపైకి తీసి అందుపైన వేసింది ఫలానా నంబరని బలంగా అరుస్తాడు. ఆటాడేవాళ్ళు ఆ నంబర్లపైన చింత పిక్కలు పెట్టుకొంటూ వస్తారు. నిలువుకు గాని అడ్డంగాగానీ, మూలలకు గానీ వరుసగా ఎనిమిది గళ్ళల్లోకి చింత పిక్కలొచ్చేస్తే, వాడు గెలిచినట్టు! ఆటకు రుసుము ఒక రూపాయైతే గెలిచినోడికి పజ్జెనిమిది రూపాయలొస్తాయి..."

"మిగిలిన ఆరు?"

"తెలిసిందే గదా! మిగిలిన ఆరూ కమీషన్ కింద ఆట నడిపేవాడే ఎత్తుకుంటాడు..."

"చాల్నాయనా! చూచిందీ, వినిందీ చాలు. కొద్ది కొద్దిగా తల నొప్పి ప్రారంభమైంది..."

"ఇంకా ఒకాట బాకీ వుండిపోయింది సామీ! వుండే వాట్లో పెద్దాట అదే! లోపలా, బయటా అంటారు దాన్ని! ఇస్పేటాకుల్తోనే ఆడ్తారు లెండీ! అది ఇద్దరిద్దరే ఆడేఆట. కావలిస్తే చుట్టూవుండే వాళ్ళు పై పందాలు కట్టుకోవచ్చు. ఒకడు ముందుగా కట్టలోనుంచీ ఒకాకు కోస్తాడు. అది జాకీ అనుకోండి! మళ్ళీ వాడికొకటి, వీడి కొకటి లెక్కన ఆకులు

పంచుకుంటూ వస్తారు. ఎవరికి ముందుగా జాకీ వస్తుందో వాడిదే ఆట! ఒక నిముషంలో నూర్రూపాయలు పోయినా పోవచ్చు, వచ్చినా రావచ్చు అందులో...."

శర్మగారు గిరుక్కున వెనుదిరిగి రహదారివైపు నడవసాగారు. ఆయనలా రివ్వున వెళ్ళి పోతుండడం చూచి వెంకటాద్రినాయుడు నివ్వెరపాటుకు లోనయ్యాడు. "ఏమయింది సామీ? తలనొప్పి ఎక్కువైపోయిందా?" అంటూ వడివడిగా వెళ్ళి ఆయన్ను కలుసుకున్నాడు.

గాలి దెయ్యమొకటి వెన్నంటి తరిమినట్టుగా, నిలువరించుకోడం అసాధ్యమైపోయి గాలివానలో కొట్టుకుపోతున్నట్టుగా, శర్మగారు రోడ్డు దాకా వచ్చేశారు. అక్కడొకచోట తటాలున ఆగి, వెనుదిరిగి చూచారు.

"తలనొప్పి జాస్తీగా వుంటే చెప్పండి సామీ! మాత్తర తెచ్చిపెడ్తాను" అన్నాడు నాయుడు.

"తలనొప్పి సంగతలా వుంచు, నాకొక సందేహం..."

"అడగండి సామీ!"

"నువ్వు ముఖ్య ధర్మకర్తవు గదా! మహాభారత యజ్ఞంలో ఈ ఆటలన్నీ జరిపించడంలో నీ ఉద్దేశం?"

తెల్లబోయినట్టుగా బదులిచ్చాడు నాయుడు.

"ఏముంది సామీ! అది లేకపోతే యిది లేదే! ఆ సంగతి తెలియదా తమకు? మేవేం వాళ్ళని వూరికే ఆడుకోనిస్తామా? అచ్చరాలా అనుకున్న ప్రకారం రుసుమిచ్చుకోవాల. లంగరు చక్రానికి రోజు ఒకటింటికి పది రూపాయలు. పిన్ బోరుడ్డుకు పజ్జెనిమిది దినాలకూ జేరి రెండు వేలు. చింతగింజలాట కాంట్రాక్టు నాలుగువేలు. ఇస్పేటాకుల కాంట్రాక్టు ఏడున్నర వేలు. పోతే మిగిలిన టీ కొట్లు, అంగళ్లు అన్నింటికీ కలిపి ఇంకొక రెండు మూడు వేలు. అంతమొత్తం ఇరవై వేలయినా ముట్టకపోతే మేమింత భారీ పని నెరవేర్చే విధాయకమెట్లా? నాటకం జట్టే ఆరు కుటుంబాల వాళ్ళుండిపోయిరి. వాండ్లకు దినవారీ భోజనాల ఖర్చుకే నూర్రూపాయలు కావలిసొచ్చె. వాండ్లకివ్వాల్సిన కట్నం ఆరువేలు, ఇక్కడ కొట్టాలు వేసేదానికి, గుంజలకని, వాసాలకని, కొబ్బరి కీతులకని రెండు వేలు ఇచ్చుకోవల్సివచ్చె. కరెంటు చార్జీల కెంతలేదన్నా ఒక వెయ్యి కావలిసొస్తుంది. ఇంక పోతే పోలీసోళ్ళు చూచీ చూడనట్టుండాలంటే వాండ్లకేదో ముట్టజెప్పుకోవద్దా? కడాపటికి మీరుండి పోతిరి. రేటింత అని అడక్కుండా వచ్చినందుకు వీలున్నకాడికి మిమ్మల్ని గూడా సంతోషపెట్టే పంపాలగదా!..."

అప్పుడే పుట్టిన బిడ్డ ప్రపంచాన్ని చూచినట్టుగా వెంకటాద్రినాయుడు మాట్లాడుతున్నంతసేపూ అతడి ముఖంలోకే చూస్తూ వుండిపోయారు శర్మగారు. తనను అవరించుకున్న దిగ్భ్రాంతి ఏదైతే వుందో అందులో నుంచీ ఆయన తేరుకోడానికి కొద్ది నిమిషాలు పట్టింది. ఆ తరువాత ఆయన ప్రపంచ మంతట్లోనూ తానొక్కడే ఏకాకైపోయినట్టు తలవంచుకుని చక్కా ఊరివైపు నడవసాగారు.

నకులుడు ధర్మరాజును హెచ్చరిస్తూ పాడుతున్న పాట వెనుక వైపు నుంచీ ఆయన్ను తరుముకొస్తోంది:

"వలదు వలదోయన్న పాచికలాట
వలదు కలుగును కీడు,
ఏల - హరమును వీడు
వలదు వలదోయన్న పాచికలాట

ధరణి వేములపల్లె ధాముని సాక్షిగా
వలదు..."

* * *

స్టీలు మరచెంబు నిండుకూ ఆవు పాలు పట్టించుకుని, మరునాటి ఉదయం ఆరు ఆరున్నరకల్లా వెంకటాద్రినాయుడు భాగవతారుగారి విడిదికి చేరుకునేటప్పటికి ఆ యిల్లెందుకో బోసిపోయినట్టు కన్పించింది. 'సామీ, సామీ' అంటూ పిలిచి చూచాడు. బదులు లేదు. గుమ్మంవైపు చూచాడు. అక్కడ శర్మగారి పాదరక్షలు లేవు. గది తలుపు తోశాడు. అక్కడ శర్మగారు బట్టలు తెచ్చుకున్న సూట్‌కేసుగూడా కనిపించకపోయేసరికి నాయుడి ఒళ్ళంతా గుప్పు గుప్పున చెమట పట్టేసింది.

భాగవతారుగారు విడిదిలో కనిపించలేదన్న వార్త నిమిషాల్లో ఊరంతా ప్రాకిపోయింది. మరి కొద్దిసేపటికి ఊరు వూరంతా అక్కడ ప్రోగైపోయింది.

పది మందీ పది రకాలుగా ఊహాగానాలు చేస్తుండగా అప్పోజీరెడ్డి అలమరాలోనుంచీ ఓ కాగితం ఈవలికి తీశాడు. "ఏందిది? చీటీ మాదిరిగా వుందే!" అంటూ బిక్కరించాడు.

"ఏం రాసిపెట్టినారో చదవ్వయ్యా తండ్రీ!" ఆక్రోశించినట్టుగా అడిగాడు వెంకటాద్రినాయుడు.

అప్పోజీరెడ్డి ప్రారంభించాడు. "మిత్రుడు శ్రీ వెంకటాద్రినాయుడికి ఆయు రారోగ్యాభివృద్ధిగా దీవించి వ్రాయునది...."

"దీవెనొకటేతక్కువైంది!" వెంకటాద్రినాయుడు గొణుక్కున్నాడు.

అప్పోజీరెడ్డి కొనసాగించాడు – "నీకు తెలుసో తెలియదో గానీ వట్టి చాదస్తపు మనిషంటూ నాకొక కితాబు కద్దు. ఆ మాటా నిజమే! మంచో చెడో జీవితం పట్ల నాకు కొన్ని పట్టింపులున్నాయి. అనేక కారణాలవల్ల ఈనాడు మానవ సమాజం అస్తవ్యస్తంగా తయారైంది. ఏ రంగంలో చూచినా చెప్పే మాటలకూ, చేసే చేతలకూ పొంతన కనిపించడం లేదు. రాజకీయాల్లో నిజాయితీ కొరవడింది. అవినీతిపరులు నీతిని బోధిస్తున్నారు. నూతన నిర్మాణాలే కూలిపోతున్నాయి. ఆహారంలో, ఔషధాలలో కల్తీ బలిసింది. చదువు అంగడి సరుకైపోయింది. సమస్త కళలూ ఫక్తు వాణిజ్య వస్తువులుగా పరిణమించాయి. రక్షించవలసిన వాళ్ళే ప్రజాక్షేమాన్ని భక్షిస్తున్నారు. మంచివాడు అప్రయోజకుడుగా గణించబడుతున్నాడు. పరమ దుర్మారుడు సభా పూజ్యుడైపోయాడు. ఈ అవకతవకల్ని అరికట్టే శక్తి మనకు లేకపోయినా, వీలైనంతలో మనం మన చిన్న గొంతుతో వీటిపట్ల అసమ్మతి తెల్పవచ్చునని నా విశ్వాసం. జీవితం ప్రహసనంగా రూపొందివుండవచ్చునుగాక! కళ్ళున్నందుకు ప్రేక్షకులంగాక తప్పదేమోగానీ, మనం అందులో పాత్రలం కానక్కర లేదు. జూదం వల్ల కలిగే అనర్థాన్ని ఎలుగెత్తి ఘోషించే మహాభారత ఇతిహాసాన్ని పురాణంగా చెప్పించుకోడానికి, నాటకంగా ఆడించుకోడానికి మళ్ళీ అదే జూదాన్ని ఆధారంగా చేసుకుంటున్నారని నాకు తెలియదు. ఈ పద్ధతి పట్ల నా అయిష్టాన్ని ప్రకటించడానికి నాకు స్ఫురించిన మార్గం ఒకటే. ఉదయం అయిదుగంటలకు యిక్కడినుంచి బయలుదేరే మొదటి బస్సులో నేను వెళ్ళిపోతున్నాను. ఒకే అభ్యర్థన. దయచేసి నన్ను వెంటాడవద్దు. నా పాటుకు నన్ను వదిలిపెడితే చాలు. అదే పదివేలు. ఇట్లు హరినారాయణశర్మ."

"ఎంత ఎదవ పని చేసినావయ్యా అప్పోజీరెడ్డీ! బుద్ధిలేక సామిని నాటకానికి పిల్చుకోని పోతిని గదయ్యా! నట్టేట పుట్టిముంచేసినాడు గదయ్యా మహానుభావుడు!" వెంకటాద్రి నాయుడు కుప్పలా కూలబడిపోతూ అన్నాడు.

"ఏందోలే ఎంకటాద్రన్నా! అరతం పరతం లేకుండా ఒక జాబురాసి పెట్టిపోయినాడు. అన్నం దినరా ఎర్రినాగన్నా అంటే ఏలు కొరికినట్టుంది ఈయన యెవ్వారం! సర్లే, అయిపోయిన పెండ్లికి మేళాలెందుకూ? ఇంక జరగాల్సిందేమో ఆలోచించు." అన్నాడు అప్పోజీరెడ్డి.

"ఒద్దు నాయనా ఒద్దు!" జోడించిన చేతుల్ని తలపైకెత్తి పట్టుకుంటూ అన్నాడు వెంకటాద్రినాయుడు. "నాకీ పెద్దరికమూ ఒద్దు, ఆ గుడి మనియమూ ఒద్దు. ఓపినంతకాలం చేసినాను. ఇందులో ఏందో పితలాటకం వుండేటట్లు సామి చెప్పిపోయినాడు. ఆయనకు దెలియందా! మీకు పుణ్ణెముంటుందిగానీ నన్నొదిలి పెట్టేయండి. ఇక మీద మీరెవ్వరైనా ముందు నిలబడి చేసుకోవల్సిందే" అన్నాడు వెంకటాద్రి నాయుడు.

సీతమ్మ వారిని వెదకడానికి సుగ్రీవుడు వేగరులను పంపినట్టుగా అప్పోజీరెడ్డి అప్పటికప్పుడు పది పన్నెండు మందిని ప్రోగుచేసి నలువైపులకూ ఉరికించాడు. ఏ హనుమంతుడి పూనిక ఫలించిందోగానీ, మధ్యాహ్నం ఒంటిగంట బస్సులో పూలరంగడిలా దిగేశాడు శ్యామసుందర భాగవతారు. బస్సు దిగిన వెంటనే అతడు విడిదిలోకి వెళ్ళి ముఖమండలం మెరిసిపోయేటట్టు పౌడరు పట్టించాడు. గిరజాలకు సంపంగినూనె తగిలించాడు. బట్టలకు అత్తరు దట్టించాడు. ఘుమఘుమాయింపుల బరాబరులు పలుకుతుండగా వేదికపైన అడుగుపెట్టాడు. అరమోడ్పు కన్నుల పారవశ్యాలతో, పెదవి చికిలింపుల విలాసాలతో, కులుకు బెళుకుల శృంగార విభ్రమాలతో సభను సమ్మోహితం చేసేశాడు. కథ ప్రారంభించిన పదిహేను నిమిషాల కల్లా సమయం గాకపోయినా, సందర్భం రాకపోయినా 'కడవెత్తుకొచ్చింది కన్నెపిల్ల, అది కనబడితే చాలు నా గుండె గుల్ల' అంటూ తాండవ హేల ప్రారంభించాడు. ఈలలతో, చప్పట్లతో, వన్స్‌మోర్లతో పందిరి దద్దరిల్లిపోయింది. అంతటితో అతడి ఉత్సాహం అవధులు దాటింది. శర్మగారి పురాణ ప్రవచనానికి వచ్చిన జనం వేరు, ఇప్పుడు వస్తున్న జనం వేరు అన్న వాస్తవాన్ని అటుంచి చూస్తే, ఇప్పుడంతకన్నా ద్విగుణీకృతంగా వచ్చి మూగిపోతున్నారని చెప్పడానికి సందేహించనక్కర్లేదు. బుగ్గ అగ్రహారంలో మహాభారత యజ్ఞం నిర్విఘ్నంగా, నిరాఘాటంగా సాగిపోతూ వుంది.

♦ జ్యోతి దీపావళి సంచిక - 1986 ♦